

ЗМІШАНА ВИБОРЧА СИСТЕМА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Проблематика вибору добірної моделі виборчої системи на сьогоднішній день є дуже актуальною, адже саме від вибору та втілення виборчої системи відіграє важливу роль в політичному житті будь-якої демократичної держави. Виборча система перебуває у самому центрі демократичної політичної системи, оскільки її завдання полягає в тому, щоб перетворити волю суверенного народу у визначення його законних представників, які несуть відповідальність від його імені за нагляд за виконавчими і законодавчими актами. Особливості виборчої системи здатні спричинити за собою широкі наслідки – від розколу партії до розпаду країни. Важливе теоретичне і практичне значення цієї проблематики обумовлює значний інтерес до неї багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, політиків, які намагаються проаналізувати переваги й недоліки існуючих моделей виборчих систем і на цій підставі, з урахуванням конкретно-історичних чинників розвитку політичної системи окремої країни, вирішити питання пошуку оптимальної моделі виборчої системи.

Провівши аналіз останніх публікацій та досліджень можна стверджувати, що дослідженням виборчих систем світу займалися такі вітчизняні науковці: Н. Богашева, Д. Ковриженко, С. Конончук, О. Мазур, С. Рябов, А. Романюк.

Серед них є і ряд іноземних дослідників: Д. Батлер, К. Бенуа, Л. Мазікот, М. Шугарт та інші.

Метою даного дослідження є аналіз світового досвіду застосування змішаної виборчої системи. Для цього нам необхідно вирішити такі завдання: визначити сутність та головні ознаки змішаної виборчої системи; охарактеризувати її різновиди; визначити переваги й недоліки; розглянути питання про доцільність використання змішаної виборчої системи в Україні.

Об'єкт дослідження: виборча система світу та трансформаційні процеси виборчих систем світу.

Предмет дослідження: особливості змішаної виборчої системи, специфіка та різновид певних видів виборчих систем світу.

Змішана виборча система досить поширена у світі, де одна частина парламенту обирається за мажоритарним, - а інша за пропорційним принципом.

Така виборча модель представлена серед таких провідних країн, як Німеччина, Литва, Грузія, Словенія, Україна.

Німецьку виборчу систему називають «персоналізовано-пропорційною». Кажучи простіше, вона є змішаною: кожен виборець у Німеччині має, голосуючи на виборах до Бундестагу, два голоси, один з яких є вирішальнішим. [10].

Перший голос є важливим для прямого обрання депутата від округу. Загалом Німеччина поділена на 299 виборчих округів. Кожен з них обирає свого депутата. Виграє той, хто отримав найбільше голосів. Як правило, в такий спосіб прямі мандати виборюють представники ХДС/ХСС чи СДПН. Відомі лише окремі випадки, коли прямі мандати отримували інші політики, а не представники християнських партій чи соціал-демократи.

Решта 299 із загалом 598 депутатів Бундестагу визначаються на основі партійних списків. У кожній партії, яка бере участь у виборах, є свій список у кожній окремій федеральній землі. Саме за ці партійні списки й голосують німецькі виборці своїм другим голосом. Другий голос важливіший за перший. Адже тут йдеться про вибір партії, а не окремої особи. У сумі другі голоси німецьких виборців вирішують, які партії будуть представлені в Бундестазі.

Щодо мажоритарної складової цієї виборчої системи, то відповідно до принципу відносної більшості обраним в окрузі вважається кандидат, який набрав найбільшу кількість перших голосів. При рівній кількості голосів питання вирішується жеребкуванням [4].

Щодо виборчої системи Грузії, то парламент однопалатний, складається зі 150 депутатів. З них 75 обираються на засадах пропорційної виборчої системи, а інші 75 – в одномандатних виборчих округах за мажоритарною виборчою системою. Усі депутати парламенту обираються на 4-річний термін. Парламент очолює Голова, підписує прийняті парламентом рішення. Голова парламенту має 7 заступників. У випадку неможливості виконання своїх обов'язків Президентом Грузії, Голова Парламенту виконує обов'язки Президента [8].

Члени Парламенту створюють парламентські фракції згідно з політичними поглядами. У Парламенті створюються постійно діючі галузеві комітети та тимчасові слідчі комісії. Важливим органом в структурі Парламенту є бюро. У бюро входять Голова, його заступники, голови парламентських фракцій та комітетів. Бюро здійснює організаційне керування роботою Парламенту. Протягом року проводяться дві парламентські сесії: весняна (лютий - червень) та осіння (вересень – грудень).

У законодавство про вибори було внесено кілька поправок після виборів 2014 року. Поправки до Закону про політичні партії підвищили мінімальну кількість членів партій, які мають намір брати участь у виборах в Сейм чи Європейський парламент, до 500 осіб, а також ввели умову, згідно з яким для участі у виборах в Сейм партії повинні бути створені і зареєстровані в установленому порядку не пізніше ніж за 12 місяців до дати виборів. Зміни до Закону про передвиборню кампанію ввели вимоги про рівну вартості політичної та комерційної реклами і про заборону використання політичних рекламних матеріалів на громадських будівлях.

Депутати Сейму обираються на основі пропорційної системи з відкритими списками в п'яти багатомандатних виборчих округах. Кількість депутатських мандатів, що обираються в кожному окрузі, визначається ЦВК Латвії в залежності від кількості проживаючих у окрузі виборців. Голоси виборців, які проголосували за кордоном, вважаються виданими в Ризькому виборчому окрузі. Брати участь у розподілі мандатів можуть партії, які подолали п'ятивідсотковий виборчий бар'єр на національному рівні, тобто отримали понад 5% голосів всіх виборців, які взяли участь в голосуванні. Кількість мандатів, придбане партією в будь-якому виборчому окрузі, визначається на основі кількості голосів, отриманих в цьому виборчому окрузі, з використанням методу Сент-Лагю.

В сучасній Україні діє змішана виборча система, яка закріплена правовою основою: Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 року, «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 року [2].

Після отримання Україною незалежності і створення власної державності виборче законодавство зазнало змін і стало відмінним від попереднього, радянського. На поточний момент систему чинного виборчого законодавства складають 4 групи законодавчих актів:

1) Конституція України;

2) система спеціальних законів України про вибори: Закон «Про вибори народних депутатів України»; Закон «Про вибори Президента України»; Закон «Про вибори депутатів місцевих рад та сільських, селищних, міських голів»; Закон «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим»; Закон «Про Центральну виборчу комісію»; Закон «Про особливості участі громадян України з числа депортованих з Криму у виборах депутатів місцевих рад в Автономній Республіці Крим»;

3) нормативно-правові акти конституційного законодавства: Закон «Про громадянство України»; Закон «Про об'єднання громадян»; Закон «Про мову» та ін.

4) положення нормативних актів суміжних галузей, які регулюють виборчий процес: норми адміністративного, трудового, житлового, кримінального, кримінально-процесуального, цивільного, цивільно-процесуального, пенсійного, фінансового, господарського, митного, інформаційного, сімейного, екологічного законодавства, законодавства про зв'язок [10].

Із 450 депутатів парламенту одна половина обирається за одномандатними виборчими округами за мажоритарною виборчою системою відносною більшості, а друга половина – за пропорційною системою у межах єдиного загальнодержавного багатомандатного виборчого округу. Виборчий процес включає такі етапи: 1) складання списків виборців; 2) утворення одномандатних округів; 3) утворення виборчих комісій; 4) висунення та реєстрація кандидатів у депутати; 5) проведення передвиборчої агітації; 6) голосування; 7) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів депутатів; 8) реєстрація обраних депутатів. Кожний із зазначених етапів відрізняється за складом учасників і змістом правовідносин, що складаються, юридичними фактами їх виникнення, а також за своїми юридичними наслідками. При цьому всі стадії логічно і юридично взаємопов'язані, являючи собою неподільне ціле, завершену систему. Виборчий процес завершується офіційним оприлюдненням Центральною виборчою комісією результатів виборів народних депутатів.

В ході дослідження ми прийшли до наступних висновків:

Різновидом виборчих систем є змішані системи, яким властиві елементи мажоритаризму і пропорціоналізму (Австрія, ФРН, Японія, Китай, Литва, Грузія, Словенія, Болгарія та ін). Змішані вибори системи застосовуються, як правило, в тих країнах, де йде становлення виборчих систем. Змішана виборча система - поєднання (комбінація) двох виборчих систем (мажоритарної та пропорційної) в одній системі виборів. В Україні була запроваджена Законом України «Про вибори народних депутатів України» від 24 вересня 1997 р. (діяла до 2006 року), відповідно до якого на основі загального рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування до Верховної Ради України обираються 450 народних депутатів.

Як показує світова практика, універсальної виборчої системи не існує. В залежності від ситуації недоліки можуть стати перевагами і навпаки, оскільки одна й та ж сама система може діяти по-різному в різних політичних умовах і ситуаціях. Таким чином, запровадження змішаної виборчої системи зазвичай стає механізмом, що допомагає виявити найбільш прийнятну виборчу систему для певної держави. Отже, змішана виборча система сприяє укрупненню політичних партій або блоків, а це забезпечує формування стійкого уряду, надає можливість збереження зв'язку між виборцями й обраними ними депутатами, дозволяє забезпечити водночас і представництво регіонів, і соцієтнічних груп, і партій.

Література

1. Богашева Н., Ключковський Ю. Еволюція виборчої системи в Україні / Н. Богашева, Ю. Ключковський // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2005. – №1.
2. Виборча система України [Електронний ресурс] // studies.in.ua. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: http://studies.in.ua/polit-sistem_ekzamen/1338-46-54-viborcha-sistema-ukrayini-prava-osobi-ta-gromadyanina-v-demokratichny-derzhav.html
3. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. 250 с.
4. Доповідь про виборчі системи: огляд можливих розв'язків та критерії вибору // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів
5. Європейський виборчий доробок // Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. – Вид. 2-е, випр. і доповн. / За ред. Ю. Ключковського. – К.: Логос, 2009.
6. Закон України «Про вибори народних депутатів України» №2766-III від 18.10.2001 // Урядовий кур'єр. – 2001. – №201. – 2 листопада 2001 р.
7. Какой будет избирательная система Грузии: последнее решение властей [Електронний ресурс] // Sputnik. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://sputnik-georgia.ru/politics/> Принципи виборчої системи за Конституцією України [Електронний ресурс] // korrespondent.net. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <https://blogs.korrespondent.net/blog/politics/344492/>.
8. Політологія [Текст]: навч. посіб. / Т. В. Гончарук-Чолач, О. М. Рудакевич, М. Гурик [та ін.]; за ред. Т. В. Гончарук-Чолач. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2019. – с. 320.
9. Распределение избирательных систем в мире // ACE Electoral Knowledge Network.